

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК

ЈОВАН ГРЧИЋ

У НОВОМ САДУ, 16. ЈАНУАРА 1894.

ПЕСНИШТВО

ПРЕД ВЕЧИТИ МРАК

Стеван

х, је ли да је, је ли, страхан глас?
 Не таји га од мене. Видим ја
 По смуџеном ти лицу да је зло,
 До данас какво још не снађе нас.
 Баш препатисмо јада тисућу
 Ал пехар зла зар не искаписмо.
 Сем смрти ништа да ли остаде?
 А смрт, ја мислим, само спасава.
 Не стрепим од ње ја, а ни ти, знам
 Па с тог се чудим, јесте, тишти ме,
 У моју снагу што се не уздаш,
 Зар сумњајући: не ћу поднети
 Са мирном душом глас о „црну злу“,
 Што знам да спашће нас обојицу
 Тог стидног ропства, које носимо.

Гргур

Не замери ми, драги брате мој,
 Ал дете си, а глас је ужасан!
 Ужасава се зар и крвник сам,
 Кад налог даде, да те приправим.

Стеван

Да приправиш ме?! Мене приправиш?!
 А је ли тебе приправио ко?
 Из небуха се теби рећи сме
 А за ме треба приправљања тек!
 Очеличен зар нисам бабајком
 И сејом, тобом — вашим патњама?
 Да знадеш, брате, како боли то,
 Ни часка више не би часио
 Већ јавио ми, па ма било шта!

Гргур

Ма црње било, но и сама смрт?

Стеван

Ма биле вечне муке паклене!

Гргур

О хвала ти! Та одлакша ми све
 И сињи камен скиде са срца.
 А могах знати, да си одважан;
 Опрости што посумњах и за час.
 Па слушај, брате, чуј сад грешни смер,
 У зверских грудих што се зачео
 А родило га круто свирепство:
 Наш рођак вајни пуну своју ћуд
 Још није тиме задовољио,
 Слободу нама што је узео
 На превари, без срама газећи
 Старинско право, које има гост,
 Већ — завидећи зар, што сунчев зрак
 Са муком себи пута прокрчи
 Кроз решетке Бедџеви чардака
 До избе сужних деспотовића,
 Од бабајка им поздрав носећи
 И поруку, да живи, да је здрав —
 И сунцу хоће да напркоси
 Да у радости већ не ужива,
 Са којом сваки зрак дочекују
 Два сужна синка Ђурђа деспота.

Стеван

Шта наопако? Вид зар очни?

Гргур

Ослепити нас ево дођоше,

Да!

Извадити нам ока обадва
Да не гледамо белог дана већ.

Стеван

Ни тебе зар да више не гледам,
Мој храбриоче, чврсти стубе мој?!
Зар да не читам више с чела твог
Што не би рекла ни најтврђа реч?!
Зар поглед на те, на твој дични лик
Да не диже ми више поноса,
По крви што сам и ја Бранковић?!
Одрекох се ја давно свега већ,
Одучих се господства, сјаја, свег,
Заборавих и све, што природа
У обиљу нам царски дарује.
Ја не знам више, шта је дубрава,
Шта доља, шта ли брег, шта гај, шта луг!
А како ли сам све уживао
На бесну хату лова ловећи!
Жалостило ме, кад се морадох
Слободиних дивота манути,
Ал помисао, да то захтева
Од мене срећа доброг баба мог,
Окрепила ме, снаге дала ми.
Прегорех дом, прегорех бабајка,
Прегорех мајку, сеју, Лазара,
Преболех рану, боле прекужих,
Измирих се са судбом, знајући
Да тако мора бити; уз то још
И твој ме пример челичио свећ.
Твој ведри глед и јуначки ти ход
Сачуво ме, да не очајавам.
А шта ћу сад?! — Шта скривисмо нас два
И којим правом да нам одузму
Дарова свих најдрагоценији?
Живота ево! Не дам очију!

Гргура

Одупрети се сили не можеш
Те мораш удар тај претрпети,

С тог буди јак и не дај душманом
Ту сласт, да нађу нас малаксале.
У књизи судбе Бранковићима
Ваљда је и то записано где,
Да зеница синова двојице
За срећу дома мора згаснути.
Па не видимо л' више часни лик
Свог старог баба, чућемо бар реч,
Којом ће синке благосиљати.
Ја уверен сам, да ће слепе нас
У завичај до баба пустити.
Уштедети му не ће турски бес,
Да поглед на нас њега не сатре!

Стеван

Ти мислиш тако? Е па добро, де!
Ја по ту цену радо губим вид.
Божанствени к'о што Искупилац
На крсту вољно муке претрпи
Рад спаса целог рода човејег:
Е тако ћемо и нас двојица
Без роптања поднети страшни јад
За спас и срећу родиоца свог.

Гргура

Већ мину рок! Целата ево већ!
Покажи, брате, да си соко сив,
Да ни од чег на свету не презаш!

Стеван

Ој не брини се, јак је Стеван, јак...

Гргура

Па с Богом, дане!

Стеван

С Богом, светлости!

Ал здраво, бабо.

Гргура

Здраво, доме наш!*)

*) Овај су привор на овогодишњој светосавској гимназиској беседи приказали гимназисте Станко и Миленко Аранички.

Јован Грчић

БЕСНА СИРОТИЊА

(Наставак)

III

Нод јесен ми посао удари готово са свим
натраг. У варош дође неки похрваћен
Немац, човек умешан и наметљив до зла
бога. За своју фотографску радњу најмио је
један од најлепших дућана на пијаци, одмах
према цркви. Па како се само укусно и ве-
штачки наместио, како упознавао, како препо-

ручивао, то је одиста било за причу! Наравно,
тако радећи, лако му је било одвући муштери-
је и од мене и од старца, другог фотографа,
који је имао пуну кућу чељади.

Према томе није за мене требало много,
да размишљам па да дођем до уверења, да ми
ту нема дуга опстанка. А још кад сам чуо, да
је тај дрски странац походио прве куће у ва-

роши, а многим виђеним особама подарио албуме знаменитости највећих европских престоница, господину проти пак албум Јерусалима, на чисто сам био с тим, да ми се ваља час пре очистити из тог места.

Сећам се, једног дана скобих се на улици са старцем.

То нам је ваљда био први искрен и пријатељски сусрет, јер дотле један у другом гледасмо и неотично противника.

Запитасмо се о послу, тек из навике, и ја му се пожалих, да апарате готово ни додирнуо нисам, од како нам дође тај немили гост, и да сам приморан у најкраћем времену да кренем даље.

— Хвала милостивом Богу — рече ми он, смешкајући се пакосно — ни мени за сад не иде баш никако, али се надам у име божје да да ће скоро добро поћи... Не селим се ја одавде, младићу мој, па да пет милијона таквих Чивута дођу овамо!... Педнаест година, Богу хвала, ја живим овде и многе сам испратио, па ћу зар дочекати, да и тог Чивутина испратим одавде, а можда и коју крајцару на путни трошак да му пружим...

Пламтео је грешни Анта Мува (т. ј. он се управо звао Антон Моуха, али су га овако прекрестили још првих дана из доласку из Чешке.)

Ја приметих да дошљак није Чивутин него Немац, а Мува тек тада плану, разрогачи своје старе помућене очи, искези проређене жуте зубе и сав се у телу затресе.

— Знам ја те Немце добро!... Нико њих боље не зна него ја... Гледам га само ономад: узео гарнизонара под руку па се тако шећу по чаршији... Велик господин, знаш, па су ту и рукавице, и цилиндар, и свака згода... Тако ми Бога, згадило ми се, и да ми није жао овако стар ићи у апс, баш би га једном сласто ошамарио...

Ја се засмејах детињастој пакости старчевој, а он још и више плану па настави:

— Није то смешно! Тако је са свим... Ето, јуче и ономад снимео је град и цркву, па ће и то ваљда поклањати... Шта значи то? Зар ни хлеба да не једемо?!

Дарнуше ме последње речи старчеве, дубоко ме трону суза, која му се у том тренутку засија у оку.

Односи моји према мојим кућанима остали су још онакви исти

Стара госпа је већ поодавно прездравила.

Млада удовица је постала потпуно предметом моје неизмерне љубави, а указивала ми је толико пажње и нежности, да већ нисам чисто знао куд да се девам од превелике среће. У моме наручју одмараше се почешће, и ја сумњам да јој је и једна тачкица на лицу остала а да је нисам пољубио бар сто пута. Беспослен и злурад варошки свет, знам, говорио је свашта о тим нашим односима, али ја сам се из дубине душе гнушао тих нискости, јер моја љубав беше узвишена, чиста и светла као сунце...

Потпуно измирен с мишљу, да се испред тако опасна конкурента, као што је мој нови колега, морам уклонити, ја сам био прегао да и питање моје брачне среће изведем на чисто.

Једног дана по по дне спреим се да свечано приступим томе великом задатку. Умолим стару госпођу да дође до мене у собу на мало разговора и она ми се обећа да ће доћи.

Очекивао сам је подуже. Али што сам више чекао, све ме је то више почела обузимати некаква хладна и језива слутња. У један мах чујем некакву неразумљиву ларму код њих. Напрегнем слух, али нисам могао ништа јасно разазнати. Најзад ето гошће. Уђе у собу, и не куцнувши претходно на врата. По свему се видело, да је била узнемирена и љутита, али је то врло вешто прикривала.

Понудим јој столицу па се и сам недалеко од ње спустим на другу

Знајући да страсно пуши, понудих јој готових цигара, које сам нарочито fine спремио за тај случај. Она узе, задимани и поче разговор о времену и непослушној деци.

— Данашња младеж — говораше сухим тоном међу осталим, при том одбијајући дим за димом — страшно се изопачила. Знаш, кад сам ја била дете, поговора није смело бити пред старијим.

И сам сам то одобрио, потврђујући да је и за време мога детињства било друкче.

За тим је настао разговор о којечему другом.

Није могла да ме упита зашто сам је позвао, а ја чисто нисам смео да почнем.

Тако је разговор текао бесмислено за неко време, па смо најзад и заћугали.

У забуну ја је понудих још једном цигаром.

Она не узе нити рече за што, него ће рећи са свим из небуха:

— Ви сте ме позвали, али ми још не можете за што...

www.un...Ja...се осмехнух и заустих нешто, али ме она претече.

— Ја погађам од прилике у чему је ствар — настави — али се томе у опште нисам надала од вас...

При том јој лице доби врло озбиљан и жив израз, очи плануше, а на уснама јој заигра једак осмејак.

— Томе се од вас ја нисам могла никако надати — продужавала је, не давши ми времена, тако рећи, ни да се приберем. — Ја сам вас увек сматрала за толико паметна, да ћете моћи оценити ко је ваша прилика а ко не... Ја сам вас примала у своју кућу као часна и ваљана младића, и у томе се нисам варала. Ја имам ђаволско око да човека скроз видим и познам, и према томе нисам никад страховала, да ће нам ваше друштво нанети ма какву љагу... Ви сте у истини красиви млад човек, и то ћу увек признати, па ма како се ви, после овог разговора, почели понашати према мени. Само то не могу да разумем да се ви толико заборавите!... То ми је управо врло жао, јер ћемо овим прекинути наше пријатељство... бар овакво, како сте га ви разумевали...

— Молим вас, госпођо — заустих ја, осећајући у том тренутку и бол и понижење.

— Немате за шта да ме молите — утече ми она у реч — немате за шта; и ви да нисте ово покушали, ја бих била принуђена да вас на други начин разуверим... Зар ви збиља мислите да ја не знам у како сте блиским односима ви стајали с мојом ћерком?! Све сам ја то знала, али се при том нисам ничега рђава плашила, јер сам била уверена да ви нисте склопи неваљалству, а своје дете још и боље познајем... Признајем да сте ми се често пута налазили на услузи и да сте ме многим добром обвезали, што вам никад не могу заборавити, али тек ваљда не ћете дозволити да се на овај начин одужујем?!

Ја почех муцати и устадох са столице. Осећао сам да имам шта да речем, и то оправдано да речем, али нисам имао моћи ни две унакрст да прословим.

— Волети невино, то... али шта још о томе! — падала је она све више и више у ватру. — Зар вама никад није падало на ум чија је она кћи, чија је жена била, и зар би

то и каква смисла имало чинити такве лудо-рије?... Ви ваљда знате да сте само обичан мајстор и ништа више, а у нашој породици, извинићете, није још било ниједног мајстора...

— Али, госпођо — почех ја, осећајући се увређен.

— Молим, саслушајте ме — говорила је она даље, не дајући ми да дођем до речи. — Вама ако је баш толико до женидбе, што у осталом није рђаво, ви сте могли то да ми поверите, па да вам ја нађем дивну прилику... Има овде мајсторских девојака, које би сматрале за част...

— Госпођо! — најзад се и мени језик одреши, али осетих да ми и сузе надолaze у очи — за Бога, немојте ме тако вређати... Опростите ми, али ви сте ме овим савршено убили... Камо моје лепе среће да овамо никад и нисам дошао!... Ја бих сад био срећан и задовољан, а овако.....

Она заћута и упре уштапљен поглед на прозор.

Тако је подуже ћутала, па најзад устаде са столице и погледа ми право у очи одлучно.

— Мајсторе — рече ми хладно — избите то себи са свим из главе... Ја знам да вам ово тешко пада, али ћете се временом излечити... У будуће поштедите ме од ваших посета, а од првог идућег можете се селити, јер сам намерна у тој соби ја да зимујем... Јесте ли ме разумели?

Мени сузе грунуше.

— Али, за Бога, размислите се још мало! Није то тако страшно, као што вама изгледа... Ми бисмо били срећни, а то је ваљда главно у браку... Као матер вас преклињем!...

— Немам шта више да размишљам — прихвати она, такођер прилично потресеним гласом. — Што сам вам рекла, при том остајем, а да вас одиста не мрзим, ево вам доказа!

При том ми нагло приђе, узе ми главу и пољуби ме у чело.

— С Богом! — рече и нестале је.

Све, што сам том приликом могао видети у соби, поче ми брзо пролазити испред очију. Сто, столице, сандук, прозори, врата, све је то у ковитлац летело око мене.

Да се не бих стропштао, ухватих се за зид.

ВЕЧИТИ МУЖ

ПРИПОВЕТКА Ф. М. ДОСТОЈЕВСКОГ

ПРЕВЕО МИЛИВОЈ МАКСИМОВИЋ

(Наставак)

III Павле Павловић Трусоцки

Онај се чисто скаменио на свом месту. Обојица стојаху један према другом на прагу и обојица гледаху укочено један другом у очи. Тако прође неколико тренутака и на једаред — упозна Вељчаџинов свога госта!

У исти мах је и госту било јасно, да га је Вељчаџинов познао: то му је синило у очима. За тренут ока цело његово лице као да се растопило у преслатку осмеху.

— Ја, по свој прилици, имам част говорити са Аљексејем Ивановићем? — скоро испева он врло нежним гласом, који је до комизма био у противности са приликама, у којима су се обојица налазили.

— А јесте ли ви Павле Павловић Трусоцки? — рече на послетку и Вељчаџинов са забринутим лицем.

— Ја сам био познат с вама пре девет година у Т., — и ако се само добро изволите мене сећати — били смо познати поближе, били смо пријатељи.

— Дакако... узмимо да је тако... али — сад је три сата, а ви сте целих десет минута пробали, да ли је код мене забрављено или не...

— Три сата! викну гост, вадећи сат у чуду, — заиста три! Опростите, Аљексејеу Ивановићу, ја сам то требао узети у обзир пре но што сам дошао; чисто ме је стид. Доћи ћу и објаснићу ствар кроз који дан, а сад...

— Нема ништа! Ако већ има шта за објашњавање, онда, ако је по вољи, одмах, овај час! прекиде га Вељчаџинов, — изволите овако, преко прага па у собе. — Та ето, ви сте и сами били у намери да уђете унутра; нисте тек дошли само ради тога да пробате браве...

Био је узбуђен а у исти мах некако и разочаран; осећао је да није у стању да се разабере. Чак се и застидео: ни тајне, ни опасности — ништа не остаде од целе фантазмагорије; појавила се само глупа фигура некаквог Павла Павловића. Но, у осталом, ипак није веровао, да је све то нешто просто и обично; као кроз маглу је нешто наслућивао и бојао се. Посадивши госта на столицу седне нестрпљиво на свој кревет, на један корак од столице, нагне се напред, подбочи се лактовима о своја колена и са раздраженошћу очекиваше да посетилац

почне говорити. Жељно га посматраше и опомињаше се појединих догађаја. Но чудновато: гост је ћутао и, као што се чинило, није ни појма имао о том, да му је „дужност“ одмах говорити, него, на против, посматрао је домаћина неким пуним очекивања погледом. Могуће да се просто преплашио, осећајући с почетка извесну незгодност свога положаја, као миш у мишоловци; али Вељчаџинову беше већ дошло до грла, па се издера на њ:

— Па шта је сад? Ја мислим да нисте тек и ви фантазија или сан! Да вам се није можда прохтело да играте мртваца, шта ли? Говорите, баћушка!

Гост се зашевељи, насмеши се и поче опрезно:

— Колико видим, вас је, пре свега, тако рећи, поразило то, што сам ја дошао у ово доба и — у тако особеним приликама... Тако да, сећајући се свега што је било некад, а после и како смо се растали — мени је чак и сад чудновато... А у осталом, ја нисам ни имао намеру посетити вас, па и ако је испало овако, — то је било случајно...

— Како случајно! Та ја сам вас видео с прозора, како сте на прстима претрчали преко сокака!

— А, дакле сте видели! — Е па вама је онда, тако рећи, све то боље познато него мени! Али ја вас само раздражујем... Ево у чему је: ја сам стигао овамо има већ три недеље, а дошао сам својим послом... Ја сам, као што знате, Павле Павловић Трусоцки, што сте већ и ви сами признали. Што се тиче мога посла овде, то вам имам рећи, да радим да будем премештен у другу губернију, у другу службу и на место са знатним повишењем... Но, у осталом, све то није то!... Главни се, ако изволите, састоји у том, да се ја овуда мотам, ево већ трећа недеља и као да баш ја сам хотимице отежем своју ствар, то јест, што се тиче премештаја, и право да кажем, кад би и испало, то бих ја, на прилику, и заборавио, да ми је одобрено, и не бих отишао из Петрограда у овом мом стању. Мотам се, као да сам некако изгубио свој пут, па се чисто радујем, што сам га изгубио — у овом мом стању!...

— У каквом то стању? обречну се Вељчаџинов намргођен.

Гост подигне на њега очи, подигне шешир и достојанствено покаже на креп.

— Ево у каквом стању!

Вељчаџинов тупо гледаше час у креп, час у

лице госту. На једаред га обузе румен и нека силна
узубуђеност.

— Да није Наталија Васиљевна!

— Јест она! Наталија Васиљевна! у марту ове
године... Сушица, и то скоро на једаред, за нека
два — три месеца! А ја остадох — као што видите!

Кад је гост то изговорио, он обузет силним осе-
ћајем рашири руке на обе стране, држећи у левој
свој шешир са крепом, и, дубоко погнувши своју ће-
лаву главу, остане у том положају једно десет се-
кунада.

Тај приказ на једаред чисто освежи Вељчањи-
нова; подсмешљив па чак и пакостан осмех прелети
му преко усана, — али само на један тренутак:
глас о смрти те даме (с којом је био тако давно
познат, и коју је тако давно заборавио) — учинио
је толики утисак на њ и потресао га више, но што
би се икад надао.

— Је ли то можно! промрмља, што му прво
дође на језик; — па што онда нисте дошли право
к мени и рекли ми то?

— Хвала вам на саучешћу; ја га видим и це-
ним. Не узимајући у обзир...

— Не узимајући у обзир?

— Не узимајући у обзир толике године растан-
ка показали сте према мојој тузи, па чак и према
мени тако искрено саучешће, да се ја, разуме се,
морам осећати благодаран. Ето то је све, што сам
вам хтео рећи. Но, можда, да бих могао посумњати
у своје пријатеље, ја ево и овде, овај час, могу
наћи потпуно искрених пријатеља — да речем само
једнога Степана Михајловића Багаутова — али вид'те,
моме познанству с вама, Аљексеју Ивановићу, —
могао бих рећи и пријатељству... будући да га се
са захвалношћу сећам — прошло је девет година,
господине мој; ви се нисте к нама враћали, а пи-
сама није било ни с једне стране...

Гост је све певуцао, као по нотама, но за све
време, док је говорио, гледао је у земљу, и ако је
поред тога видео све што се горе збива. Али и до-
маћину већ беше пошло за руком да се сабере.

Са неким чудноватим осећајем, који је све сил-
нији бивао, слушао је и посматрао Павла Павлови-
ћа, и на једаред кад је овај завршио — јурнуше
му ненадно са свим чудновате и неочекиване мисли
у главу.

— Али како је то, да вас до сад нисам никако
познао? — викну са живошћу, — та ми смо
можда већ пет пута срили један другог на улици?

— Јест; сећам се и тога; ви сте све некако
наилазили на мене, — једно два пут, а можда и
три пут...

— То јест — *ви* сте *увек* наилазили на мене, а
не ја на вас!

Вељчањинов устаде и на једаред се громко и
са свим изненада насмеје. Павле Павловић застаде,
погледа пажљиво, но одмах опет настави:

— А што ви мене нисте познали, — то, прво,
могли сте ме већ заборавити, и друго, имао сам за
то време богиње, од којих су остали неки трагови
на лицу.

— Богиње! И где, заиста је имао богиње! Богме
вас је прилично...

— Унаказило? Зар је мало несреће, Аљексеју
Ивановићу; мало, мало па те тек нешто унакази!

— Само што је то ипак врло смешно. Али, на-
ставите, наставите, — премили пријатељу!

— Али ја, и ако сам вас такођер сретао...

— Стојте! За што ви мало час рекосте „унака-
зило“! Ја сам се хтео изразити много пристојније.
Али наставите, наставите!

Вељчањинов је постајао све веселији и веселији.
Први страшни утисак заменио се са свим другим.

Брзим корацама је корачао горе доле по соби.

— Дакле и ако сам и ја такођер вас сретао, и
полазећи овамо у Петроград имао намеру да вас
свакако овде потражим, али, да вам и опет кажем,
ја сам у овај мах у таком душевном расположењу...
и толико умно растројен још од марта месеца...

— Ах, да! Растројен од марта месеца... При-
чекајте, пушите ли ви?

— Као што знате, ја за Наталије Васиљевне...

— Та да, та да; али од марта месеца?

— Па можда једну папиросчицу.

— Ево папироска; запалите и — наставите!
Наставите, ви ме страшно...

Запаливши цигарету, Вељчањинов брзо седне
опет на постељу. Павле Павловић поћута неко време.

— Али мени се чини да сте ви некако и суви-
ше узбуђени. Да нисте болесни?

— Махните до ђавола моје здравље! — ражљути
се на једаред Вељчањинов. — Наставите!

Што се тиче госта, он је бивао све задовољнији
и самоуверенији, што се више домаћин жестио.

— Па шта да настављам, господине мој? — за-
поче он опет. Представите само себи, Аљексеју
Ивановићу, пре свега човека убијеног, то јест не
просто убијеног, него, тако рећи радикално; човека,
који се после двадесетгодишњег брачног живота
мота по прашљивим улицама, не имајући пред со-
бом никакве сврхе, као по стени, скоро у бесвести-
ци, и који у тој бесвестици налази чак неку насла-
ду. Са свим је природно после свега тога, да ја,
кад по некад и сретнем познаника или искрена

пријатеља, истога навлаш обилазим, да му не бих приступио у таквом тренутку, то јест у бесвестици.

А у другим часовима — тек се само сетити свега и тако зажелиш да видиш каквог било сведока и саучесника те недавне, али неповратне прошлости, и тако ти при том почне срце лупати, да не само дању, него се и ноћу одважиш бацати се у наручја пријатељу, па ма га баш и морао пробудити ноћу у четвртом сату. А ја сам се само у времену преварио, али не у пријатељству; јер сам овом приликом и сувише награђен. А што се тиче доба, право да кажем, мислио сам да је тек дванаест, будући сам се налазио у свом стању. Пијеш сопствену тугу, па као да се њом раздрагаваш. Па чак није ни туга, него неко са свим ново стање ме обузело...

— Како се ви то само изражавате! — рече некако суморно Вељчаџинов, који се међу тим опет ужасно уозбиљио.

— Да, да, некако чудновато се изражавам...

— А да се можда... не шалите!

— Да се не шалим! кликну Павле Павловић, чисто увређен и упрепашћен, — и у овом тренутку, кад доносим глас о...

— Ах, не говорите о том, молим вас!

Вељчаџинов устане и почне опет ходати по соби.

Тако прође око пет минута. И гост хтеде да устане, али Вељчаџинов викну: „Седите само, седите!“ и он се одмах послушно спусти на столицу.

— И како сте се само променили! — започе опет Вељчаџинов, заставши на једаред пред њим, као да га је та мисао изненадила и поразила. — Ужасно сте се променили! Необично! Са свим други човек!

— Па није ни чудо: девет година је то, господине мој.

— Не, не, не, није реч о годинама! По спољашњости се нисте бог зна како променили; ви сте се друкчије променили!

— Па и то је, може бити, због девет година.

— Или од марта месеца!

— Хе, хе, — лукаво се осмехну Павле Павловић, — то је нека враголаста мисао... Али, ако је слободно, — у чему се управо састоји та промена?

— Па то је лако! Пре је био тако солидан и на свом месту Павле Павловић, тако разборит Павле Павловић, а сад са свим *vaurien* Павле Павловић!

Био је већ у оном степену раздражености, у ком и најозбиљнији људи почињу понекад да говоре којешта.

— *Vaurien*! Дакле тако мислите? И сад више

није „разборит“? Није разборит? — кикотао се са насладом Павле Павловић.

— Каква, ђавола, „разборитост“! Та сад је и сувише паметан!

„Ја сам пргав, а ова каналија још пргавија! И... и с каквом намером је само дошао?“ — размишљао је непрестано Вељчаџинов.

— Ах, предраги, ах, неоценими Аљексејеју Ивановићу! — узврпољи се наједаред гост и поче се вртити по столици. — Та куд смо се ми дели? Та нисмо ми сад у свету, нисмо у великосветском, сјајном друштву! Ми смо — два присна и давнашња пријатеља, и, тако рећи, састали смо се у најотпунијој искрености па се обојица сећамо оне драгоцене свезе, у којој је покојница била онај најдрагоценији алем нашег пријатељства!

И онда, као да се толико занео усхићеношћу својих осећаја, обори, као мало час, главу, а лице и шеширом покрије. Вељчаџинов га са одвратношћу и узнемиреношћу посматраше.

— А шта, ако се просто луди? — помисли Вељчаџинов, — али н-не, н-не! Чини се, да није пијан, — а у осталом, можда је и пијан: лице му је црвено. Па баш да је и пијан, — излази све на једно. С чим хоће да ми подвали? Шта хоће само та каналија?

— Сећате, сећате ли се, — узвикиваше Павле Павловић, уклањајући мало по мало шешир с лица, и тобоже усхићавајући се све силније и силније успоменама, — сећате ли се наших излета изван вароши, наших вечери и вечерњих забава са играњем и невиним играма код његовог превосходитељства најгостопримљивијег Семена Семеновића? Па вечери, кад смо читали у троје? Па нашег првог познанства, кад сте ви дошли к мени из јутра, да удесите неке своје ствари, почели сте се чак и љутити, кад ал' на једаред ступи унутра Наталија Васиљевна, и за десет минута ви постадохте најприснији пријатељ наше куће, кроз целу годину, — са свим баш као у „Провинцијалци“, комаду господина Тургењева...

Вељчаџинов је полако ходао, гледао у земљу, и слушао са нестриљењем и одвратношћу, али је — ипак са највећом пажњом слушао.

— Није ми никад ни на ум пала „Провинцијалка“, прекину га он, долазећи по мало у ватру, — нити сте ви у пређашња времена икад говорили таким пискавим гласом и таким... необичним... туђим слогом. Шта има то да значи?

— Заиста, ја сам пре више ћутао, то јест, био сам ћутљивији, — прихвати брзоплетно Павле Па-

вловић, — ви знате да сам ја некад најволео слушати покојницу, кад говори. А сећате се, како је она умела да говори, с каквом оштроумношћу... А што се тиче „Провинцијалке“ и особито што се тиче „Ступендјева“ — ту имате потпуно право, и то за то, што смо о том ми сами, ја и покојница, тек касније, кад сте ви отишли, говорили сећајући се вас — и упоређивали са тим позоришним комадом наш први састанак... а то за то, што је заиста било сличности. А особито што се тиче „Ступендјева“...

— Каквога то „Ступендјева“, да га ђаво носи! — продера се Вељчаџинов, па чак и ногом лупну — беше већ са свим раздражен при речи „Ступендјев“, и то због неке непријатне успомене, која му паде на памет, кад чу то име.

— Та „Ступендјев“, то је улога, позоришна улога, улога мужа у комаду „Провинцијалка“, — пропишта најслађим гласом Павле Павловић, — али то се већ односи на другу врсту премих и прекрасних наших успомена, тек после вашег одласка, кад нас је Степан Михајловић Багаутов обдарио својим пријатељством, са свим као и ви, и то кроз целих пет година.

— Багаутов? Ко је то? Какав Багаутов? — запита Вељчаџинов зачуђено.

— Багаутов, Степан Михајловић, који нас је обдарио својим пријатељством, равно годину дана после вас и... исто као и ви.

— Ах, Боже мој, па ја то знам! — викну Вељчаџинов, сетивши се свега: — Багаутов! та он је канда служио код вас...

— Служио, да, служио! Код губернатора! Из Петрограда, младић из највиших и најотменијих кругова! — подвикивао је Павле Павловић у највећем усхићењу.

— Да, да, да! Куд сам се ја део! Дакле и он такођер...

— И он такођер, и он такођер! — секундирао је са истим усхићењем Павле Павловић, ухватив се за неопрезну речцу домађинову — и он такођер! И баш онда смо и играли „Провинцијалку“, на домаћој позорници код његова превосходитељства најгостопримљивијега Семена Семеновића, — Степан Михајловић „грофа“, ја „мужа“, а покојница „Провинцијалку“, — само што су мени одузели „мужа“, по жељи покојнице, те тако нисам ни играо „мужа“, — ваљда због неспособности...

— Па и откуд до ђавола ви да будете Ступендјев! Ви сте пре свега Павле Павловић Трусоцки а не Ступендјев! — грубо, не устежући се и скоро

дршћући од раздражења проговори Вељчаџинов, — само молим: тај Багаутов је овде у Петрограду; ја сам га видео пролетос! Да не одлазите можда и к њему?

— Сваког божјег дана га обилазим, ево већ три недеље. Само што не примају! — Бојан је, не може да прима! И шта мислите — из најбољих извора сам дознао, да је заиста опасно болестан! И ето тако ради присни пријатељ кроз шест пуних година! Ах, Алексејеју Ивановићу, ја вам кажем, и опет вам кажем, да у таком расположењу дође човеку па пожели да пропадне кроз земљу, и то заиста; а по некад опет ми дође да бих ухватио и загрлио и то особито кога од оних пређашњих, тако рећи, очевидаца и саучесника, и то понајвише за то да се исплачем, то јест само једино за то, да се исплачем...

— Но, али ипак доста вас је било за данас, зар не? — оштро проговори Вељчаџинов.

— И предоста, и предоста! — подиже се одмах са столице Павле Павловић — четир је сата, а што је најгоре, ја сам вас овако егоистички узнемирио...

— Чујте: ја ћу сам к вама доћи, и онда надам се... Реците ми искрено, отворено ми реците: јесте ли ви данас пијани?

— Пијан? та нисам ни...

— Јесте ли пили пре свог доласка овамо, или раније?

— Право да вам кажем, Алексејеју Ивановићу, ви сте са свим у врућици.

— Доћи ћу сутра, из јутра, чим стигнем...

— И ја сам то већ одавно опазио, да сте ви са свим као у неком бунилу, — прекину га Павле Павловић и са уживањем навијаше говор на ту тему. — Мене, заиста, савест гризе, што сам својом неспретношћу... али идем, идем! А ви дед лезите и заспите!

— Ал' ви ми не рекосте, где живите? — сети се и викну за њим Вељчаџинов.

— А зар нисам рекао? У Покровској гостионици.

— Каква је опет то Покровска гостионица?

— Баш поред самог Покрова, тамо у сокачићу — само сам заборавио, како се зове, и број сам заборавио. Тражите само у близини Покрова...

— Нека, наћи ћу!

— Бићете ми мио гост.

Већ се почео силазити низ степенице.

— Стојте! — викну опет Вељчаџинов, — ви ваљда не ћете „загрести“.

— То јест како: „загрести“? — разрогачи се

Павле Павловић, осврнувши се и смећећи се са треће степеннице.

Место одговора Вељчаџинов силно залупи врата, брижљиво их забрави и спусти резу. Враћајући се у собу пљуну, као да се чиме опоганио.

Постојавши једно пет минута непомично на сред собе, баца се на постељу и не свлачећи се, и за тренут ока заспи. Свећа, коју је заборавио угасити, изгорела је до краја на столу.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ

НАЈНОВИЈИ КРИТИЧАР НАШЕ НОВИЈЕ ЛИРИКЕ

(Наставак)

После Владислава прешао је г. Недић да говори о лирици Лазе Костића. Студију ову почиње г. Недић овако: »Лазе Костић чувен је на далеко у роду српскоме. Он је са својих каламбура, постао у неку руку, легендарна личност у нашој књижевности. *Иначе* је он познат још и са својих трагедија, а *нарочито* са својих превода из Шекспира.«

Све и када не би »студија« г. Недића о лирици Лазиној била и сувише пуна контрадикција, анахронизама, и нарочито када не би патила од тенденциозне непотпуности, доста је прочитати оно горње циничко мишљење, па да човек у напред сазна, да је студија Недићева о лирици Лазиној скроз и скроз субјективна, да се у њој г. Недић не креће у кругу »општих норми« (које је сам истакао), већ се креће у кругу својих личних антипатија према Костићу. Јер се одиста не могу друкчије протумачити оне силне, оне грубе мане саме »студије« и онај цинички увод, по коме је Л. Костић чувен *само* са својих каламбура, *а иначе* (а то ће рећи: у много ужем кругу) и са трагедија; но да не би »српски род« поверовао у ваљаност и оригиналних трагедија Костићевих (»Максима Црнојевића« и »Пере Сегединца«), то се госп. Недић пожурно, да изрично истакне, да је Лазе *познат* (не чувен; о слави да и не говоримо) *нарочито* са својих превода. О другим пољима јавног рада Лазина, не зна ни најужи круг српске публике (па сигурно ни г. Недић), и за то о њима ни речце не говори.

Ето, с таким мишљењем сретамо г. Недића одмах на почетку његове студије — с мишљењем, у коме је сву славу Лазине лирике сабио у — каламбуре. Доказивати, да ово не стоји, значило би носити сове у Атину. — Не, г. Недићу, нису каламбури прославили лирику Лазину. Њу

је прославила *величанственост садржине и јединственост облика*. А каламбури Лазини (у колико их има) само су једна од својстава, која карактеришу Лазину поезију, и која Лазиној поезији и са гледишта форме даје одређену, маркантну физиогномију.

Г. Недић вели (на стр. 129), да не ће да пита, шта је важније за пресуду о вредности песника: садржина или форма. То је одиста излишно и питати, јер је давно решено: да се при оцени вредности свакога уметничкога дела гледа на хармонију између садржине и форме. И само тамо, где је и језгровита садржина и леп облик, може бити речи о *уметничкоме делу*. Док цео свет држи (као што у ствари и јесте) да је Лазина лирика само један део његова јавног рада, и да је у лирици његовој савршена хармонија између језгровитости и духовитости садржине, и оригиналности облика, те га то и чини славним, дотле г. Недић тврди, да је Лазе чувен (пазите чувен, не славан) само са каламбура, који — као што наведено смо — чине само једну особину форме Лазине лирике, или још потање да се изразимо: да чине *једну* особину *једне* стране (т. ј. формалне) у *једној* грани поезије Лазине, која чини само *један* део Лазина јавног рада. Тако је г. Недић хтео да престави, као да »српски род« слави Лазу *само* са каламбура; а г. Недић је пошао још даље, он је хтео да докаже, да Лазе не заслужује да се слави ни са каламбура, дакле да не заслужује ни ону чувеност, коју фактично ужива код »рода српскога«.

Но за што је г. Недић устао против каламбура у поезији Лазиној? Да-ли је он против каламбура у опште и каламбура у поезији на посе? Или му се можда не свиде Лазини каламбури? Каламбури сами по себи нису на

одмет (само ако су духовити); та ми се с њи-
ма сретамо и у еванђељу; а каламбури и у
поезији имају места, претпостављајући, да се
сами »наметли«. Њих има и у нар. поезији:

„Сутра јесте лијеп Видов-данак,
Видећемо“

или на пр.:

„Који ли је у Поломљу,
Поломље га поломило.“

Када, дакле, каламбура има у еванђељу,
и баш у нар. поезији, за што га не би смело
бити у поезији Лазе Костића?

Питање је само: да-ли су каламбури Ла-
зине духовити? И сам г. Недић као да ово
не спори. А друго је питање: да-ли је у Лазе
Костића каламбур природан, или је Лаза Ко-
стић певао песме ле ради каламбура?

Овде морамо пре свега застати, па нагла-
сити, да од каламбура треба разликовати тако
зване *rimes-riche*s (што г. Недић не чини), па
онда када би се нашли прави каламбури, ви-
дети, у колико песама они долазе, и одмерити,
да-ли су природни или не, и онда би се управ
математском сигурношћу доказало, да је ми-
шљење г. Недића о каламбурима Лазе Кости-
ћа скроз и скроз неосновано.

Још нешто из тога фактичнога предговора
(г. Недић је против предговора) о лирици Ла-
зиној. Г. Недић вели: «они, који читају Лазине
песме не хвале их, а хвале их они, који их
не читају». Ово је и опет прост *Wortspiel*, а
што је најглавније, није основан. Госп. Недић
допустиће, да су до сада многи читали Лазине
песме, а дозволиће и то, да је он први, који
их не хвали. Сад, када би тај *факат* применили
на ону горњу *тврдњу* г. Недића, то би дошли
до апсурдума, да је — само г. Недић читао
Лазине песме?! Но колико може субјективност
да занесе писца, томе је најбољи доказ софи-
зам, који је г. Недић навео одмах после гор-
њих речи: »Једини је С. В. Поповић читао и
хвали их. Но овај изузетак само потврђује оп-
ште правило: да песме Лазе Костића не вреде
много. То је чика Степа (сад опет чика Сте-
ва!) индиректно доказао.«

После овога одиста класичног софизма, г.
Недић прелази на праву студију, коју почиње
о лирици Костићевој тиме, да Лаза није певао
ништа ново (певао је на име само о љубави
и вину), и ако није певао као други свет. Ла-
зина је поезија »испевана на мамурлук«, то је

»лудост од поезије«, »делирична поезија«, Лаза
у поезији »жртвује и тачност, и лепоту, и здра-
ви разум, и све«, он је »немаран«, »пуст«,
»одуларен«, његове »идеје, једна чуднија и на-
странија од друге«, »Лаза би хтео, на силу
Богу, да игра генијална човека«, све је у њега
»неприродно и извештачено«, он »мистификује
читаоце«, »пати од логоманије« (?!), говор му
је »просто ачење или кокетно бенављење, као
што се бенаве размажене госпођице«. Он је
једном речју, као песник, гори од оног Бајро-
нова човека »with one virtue and thousand
crimes«. Међу тим доста би било навести само
горње изразе г. Недића, па да се већ по *тону*
види, како је г. Недић у оцени поезије Кости-
ћеве био савршен у — пристрасности и су-
бјективности!

Но доказ томе није само тон те студије,
већ је далеко бољи доказ садржина, која је
скроз и скроз неоснована, као што ће нам нај-
боље доказати — сам г. Недић. Он вели на стр.
130: »Л. К. није певао ништа ново«, а овамо
на стр. 138. каже: »Л. К. обично долазе на
памет мисли и поређења, која *ником другом*
живом не би дошла«, и на стр. 141: »Л. К.
треба да каже, што се *нико други не би се-
тио*«. Како се све ово даје довести у склад,
то одиста не бисмо могли решити, осим када
не бисмо знали за тенденциозност писања г.
Недића. Јесте! Лаза Костић има одиста ми-
сли и поређења, којих нема у других *обичних*
песника. Но у томе се факту, који г. Недић
навађа, и огледа Лазина генијалност. Или г.
Недић држи, да све треба да иде по шаблону?...
Само се том тенденциозношћу и може проту-
мачити, да је г. Недић, стојећи под свежим
угиском свога рођеног мишљења о поезији Ла-
зиној, рекао, да Костић није ништа ново пе-
вао, а доцније (на стр. 138 и 141) ипак мо-
рао признати, да Лазине мисли *ником другом*
не би дошле на памет.

Но г. Недић пошао је даље, па је хтео из
ближе да означи, да растумачи, шта значи то,
да Лаза »није певао ништа ново«. Он вели:
певао је о љубави и вину. То по себи није
никакав кривен, јер и сам г. Недић вели, да
су то певали и други песници до Лазе, а пе-
ваће и после. Питање је само: *како* је Лаза
певао те, одиста вечите идеале песничке? Осим
горњих признања г. Недића, ми имамо и ди-
ректно признање његово: »он не пева као други
свет«.

Но највећа се неистина крије у томе, да је Лаза певао само о љубави и о вину.*) Ту нај јасније говоре против госп. Недића баш *тенденциозно* покупљени цитати из лирских песама Лазиних. Јесу ли *тенденциозно* искинути цитати на страни 135, 136, 138 или 142 из песама о љубави или о вину?! Но г. Недићу је ишло у рачун, да садржај Лазине поезије сабије у вино и љубав (као што му је и »чувеност« сабио у каламбуре), како би га показао као једностраног, па и ту, пустог, одмереног и т. д., да би могао Лазину лирику — на радост г. г. чланова »књижевно-уметничке задруге« — уништити.

Ако г. Недић држи, да су Лазини стихови:

„у поноћи, превесељке,
са нетренке, теревенке,
загрејан се дигох дома“

коментар поезији његовој, онда ништа лакше, ишчулаћемо сличне стихове из које од »винских« песама Јакшићевих, па ћемо огласити, да је то коментар поезији Ђуриној (а то бисмо могли тим пре радити, што је Ђура испевао *више* винских песама, него Лаза).

Што се тиче дупља, о којима је реч на стр. 134, кад се већ морамо да бацимо на шумарство, морамо рећи г. Недићу, да је дупља нешто релативно, па ако у једној дупљи нема места н. пр. за медведа, може га бити бар за малу верерицу.

Што Лаза Костић вели за звезде, да су »штрецави жуљеви на божјој стопали«, на то се може прво одговорити, да и Хајне на једном месту вели, да је сунце

„Eine rothe besoffene Nase,
Die Nase des Weltgeists“,

(а то је Хајне рекао изилазећи из Rathskeller-а, као и Лаза »са нетренке, теревенке«) а друго, кад г. Недић зове Лазину поезију *пијаном*, што му то пијано стање не узме као олакшицу, (а што би морао учинити као књижевни судија.)

За поређење живота с дрветом вели г. Недић, да није ни лепо, на поетско, и ако нема сумње, да је то поређење старо, као и сам живот и дрво; а упоређење драге с верерицом, колико је лепо (та ваљда је верерица лепа и мила животињица), толико је оригинално, и баш то даје песмици тој особит тон и колорит.

Али да г. Недић није надахнут неописаном

*) Но све и да је певао, тек не може озбиљан критичар песнику замерати, за што је ово певао, а оно не?!

антипатијом према Лази, нема сумње, да би његов суд о Костићевој поезији гласио овако: Лаза Костић је величанствен и оригиналан у идеји, а што се у томе када год пребади (ако се пребади), треба имати на уму па би ту г. Недић нашао за извину Лазиној поезији ону исту истину, коју је навео и код Војислава, да на име »chacun a les defauts de ses vertues«. И онда би и г. Недић рекао за песму, чију је једну строфу исписао доле на стр. 138 оно исто, што је рекао недавно један несрпски књижевник, да је то »једна од најлепших песама, што их је игда читао«.

На једном месту упоређује г. Недић Лазу Лазаревића и Лазу Костића, како су обојица много обећавали, па се од њих више очекивало, него што су могли дати. »Лаза Лазаревић није био прави приповедачки талент« (ма да сам г. Недић вели, да се његове две приповетке »не би никада могао довољно нахвалити«) и *за то* је као мало писао (међу тим је г. Недић у студији својој о Владиславу са свим основано тврдио баш обратно), а Лаза је Костић обратно радио; он је писао *много*, да квантитетом рада »мистификује публику«, и срећа напесе г. Недића, те рече публици српској, да се у залуд заносила за поезијом Лазином, јер је та поезија — мистификована! Ах, ово и сувише опомиње на онога лајтнанта, који је доказивао, да Наполеон није био војсковођа.

Али да пређемо на баладе. Ни о њима нема г. Недић боље мишљење, него што има о Лазиној поезији у опште. И баладе су Лазине по мишљењу г. Недића »делиричне«, »нигде у њима нема живе слике, никде колорита; форма нескладна и неприлична предмету«, и у њима је Лаза »немаран«, »пуст«. Како се с овим мишљењем слаже, да је »Минадир« *понајбоља* балада (в. стр. 148) ни то не разумемо. Јер по оним фразама г. Недића, баладе би Костићеве биле апсолутно слабе, без икакве вредности; док онај епитет »понајбоља« балада претпоставља, да има бар релативно добрих балада. Сад, како се даје довести у склад *апсолутно* слабо и опет за то ма и *релативно* добро? — то је одиста загонетно. Али што је *најглавније*, мишљење је г. Недића и у овоме и сувише неосновано и субјективно.

Г. Недић анализирао је три баладе Лазине, и то прво »Старога Цигу«. Свакако је и при бирању градива за цитирање, било и сувише тенденциозности, јер да је није било, има-

ло би се на уму, да је ово песма једнога шеснаестогодишњег младића. Ако се хтело да нише о баладама Лазиним, и на основу само три баладе да изрекне мишљење о баладама у опште, онда је требало другу баладу изабрати, а не првенче. Ово и сувише баца светлост на тенденциозност критиковања г. Недића, ово и сувише доказује, да је он прво створио мишљење, па тек онда пабирчио и тражио цитате, да своје субјективноме мишљењу даде колико-толико тип објективности. Можда ће г. Недић на ово приметити, да га се не тиче, је-ли ова песма првенче, или није; факт је, да је штампана у збирци песама Костићевих, и то је доста.*) На ово би се баш дале применити речи Емануела Гајбела, које је рекао својим критичарима, који су почели да по сижеу његових песама из младости оцењувају целу поезију песникову: »Man klopft immer die Hosen, die ich mit 14 Jahren trug«, па тако и г. Недић, који не ће да зна, да је Лаза Костић у збирци изнео развитак поезије своје, и да му ова песма при свем томе није слаба ни по садржини, ни по форми. Баш сам недавно слушао, да у парискоме »лувру« има прва слика славнога сликара француског Millet-а. То управо и није слика, већ неки миш-маш од боја, но она тамо стоји баш да престава развитак Millet-ове сликарске вештине, и ни једноме критичару не ће пасти на ум, да по тој слици оцењује Millet-а. Г. Недић је свакако већ у *принципу* погрешно, што је узео баш првенче Лазино, да по њему (и по две доцније песме) оцењује читаву баладску поезију. Једино је срећа, што ни то тенденциозно изабрано првенче не даје за право тврђењу г. Недића.

Изволите прочитати само цитате, које је г. Недић навео, па ћете видети, како је лако испевана балада и колико вреди с гледишта облика. Изволите прочитати и сиже, као што га је г. Недић извео, па ћете видети, како је лепа, пуна праве песничке идеје прва балада Лазина. Но г. Недић хоће да покаже, како је неприродна, па се пита: »откуда да се стогодишњи старац на један пут тако живо сети младости и да га та успомена тако силно потресе?« Када г. Недић пита, да му одговоримо. У нашој поезији има још једна слична песма, а то је Зма-

јева песма »На Бадњи-дан«. Бака се једна сетила на Бадње-вече младости, то је потресе и умре. И овде је говор о једноме *стогодишњем* старцу. Био је весео, сетио се младости, уз то је — а то много значи — мало и пио; требали онда много стогодишњем старцу до смрти? Ми смо питали за мишљење новосадске лекаре (и то Несрбе, који ни не знају о чему је реч), и сви су констатовали, да је то и могуће и природно. Ми држимо, да је и психолог Недић уверен, да је то и могуће и природно, али критичар (и то специјално критичар Лазе Костића) Недић не ће да је уверен. За што? Лако је погодити...

Долази »Минадир«. Г. Недић му замера само двоје, и то: што у песми долазе *три* смртна случаја. Наравно, не пита, шта је *узрок* томе, да би могао оценити природност факта и лепоту песничке идеје, нити се осврће, да има и драмских дела (као на пример Толстојева »Сила мрака«), где, тако рећи, само шаптало остане жив. — Друга је замерка *баналност* рефрена: »од Индуса па до Нила«.

Но пре свега треба да смо на чисто: шта мисли г. Недић под том речју »банално«? Мислили ли, да је то нешто много употребљавано, или нешто понављано? Ако мисли оно прво, Лаза Костић тек не може бити крив за то, што се та фраза, коју је он створио, много употребљава! А ако је крив, онда је и Ђура Јакшић крив за још баналнију фразу: »у свету, брале, нема љубави«, коју и сам г. Недић употребљава и уздиже (стр. 54 и 55).

Ако пак г. Недић под оним »банална« мисли понављање рефрена, тек је онда несретан, јер баш то понављање припомаже особитом ефекту једне исте асонанције у 2 и 4 стиху сваке строфе. То је, без сумње, врхунац сликовне уметности. Међу тим га молимо, да отвори 185 стр. своје књиге, где код Јове Илића хвали »нарочито сретно понављање стихова.« Дакле код Јове »сретно понављање стихова«, а код Лазе »баналност«! И то мора да је »нешто«, што г. Недића »буни, а »не уме одређено да каже, шта је«. Наравно, нешто се тек мора замерити (па ма и неосновано). А то јасно сведоче ове речи: »о овој балади Костићевој, ја управо не знам шта да речем... има печуга што ме буни... можда је то банални рефрен њен... можда је то и у чему другом, тек нешто ми смета, и ја само могу жалити, што је песник покварио ову своју најлепшу

*) А овамо вели г. Недић на 69 стр.: »*неправедно* би било при оцени песника узимати у оцену и оваке производе његове« (т. ј. кад се песник већ »испевао«). Зар се ове речи не даду применити и на првенчад?!

баладу* (мало час је била *попајлеша*). Ове речи, у којима се јасно огледа силом тражење замерака, и сувише бацају светлост на објективност критиковања г. Недића.

Остаје још »Самсон и Далила«. Овде је г. Недић већ нашао шта да замера. Он замера и наслову, и одсуству сваке идеје, и погрешности појединих епизода, и облику. Г. Недић вели на име, да не ваља Далила, већ треба Далида, јер тако стоји у Даничићеву преводу, а »библијски је језик светиња«. То и ми признајемо, и нарочито наглашавамо, да су имена у *оригиналу* (а не преводу) библије одиста светиња, а у оригиналу стоји — Далила, дакле онако, као што стоји у Лазиној песми. У осталој има још једна књига у српској књижевности, где се каже Далила, а то је »Ђурађ Бранковић« (II књ. 78 стр.), коју је написао Чедомиљ Мијатовић, а коректуру водио Ђока Поповић-Даничар. Дакле имамо још два компетентна књижевника, који пишу као и Лаза. Међутим све ако је Чедо и погрешно, не би ту погрешку Поповић превидео.

Шта је садржај Костићеве песме? Костур јој је легенда старо-јеврејска, а Лаза је у тој песми први изнео природне, физиолошко-психолошке мотиве слабости Самсонове и довео његово ропство у природну везу с ошишаном косом. А и сам г. Недић признаје (на стр. 152), да је Лаза Костић додао, како је Самсон убио мужа Далилина, даље јунаштво њено и љубав Далилину према Самсону. Сад када се на једну легенду, којој ни сам г. Недић не одриче идеје, самостално додаду сви ови моменти, сме ли критичар рећи, да у њој нема идеје, а да не дође у контрадикцију са самим собом?!

Али ту субјективност г. Недића ништа не карактерише, као — и опет силом-тражење замерака. Пре свега апсолутно не стоји, да и једна епизода у »Самсону« подсећа на веће дахија у народним песмама да је дакле плагијат. Али је много значајније, да госп. Недић тражи, да Јеврејке говоре као Јевросима мајка. Да је Лаза Костић то урадио, г. Недић би му без сумње замерио плагијат (кад га замера тамо, где га нема, како не би замерно, када би га одиста било?!). Не треба доказивати, да један и исти народ у разна доба има и разне назоре, и да опет разни народи у једно и исто доба имају такође разне назоре и разне погледе на једну и исту ствар. Па како онда може госп. Недић тражити, да староза-

ветне Јеврејке говоре као Јевросима мајка? Та у томе баш и лежи верност песме, што у њој не налазимо Српкиње са јеврејским именима, већ праве Јеврејке. То све говори баш у прилог песнику и песми његовој; и кад господин Недић у својој критици замера баш оно, што би — ако никако друго, бар као професор психологије — морао похвалити, или бар схватити, то је опет један нов доказ, колико му је критика објективна. Но што је најлепше, све када би жеља господина Недића и била оправдана (као што није), и када би Јеврејке требале да говоре као Српкиње, и онда је Лаза Костић погодио добру жицу. Њо хоће да се увери, нека прочита само народну песму »Ајка Атлагића и Јован бећар«, где Српкиња, по жељи г. Недића говори онако, као и Јеврејке у Костићевој балади.*)

Пошто је аналисао те три баладе, госп. Недић прелази, па вели: »какве су остале баладе Л. К. то се најбоље може видети по самом предмету, који је узет за најбољу од њих«. Мало час је говорио, да је »Минадир« час *попајлеша*, час *најлеша* балада, а сад је опет ова балада (коју г. Недић не именује) *најбоља*. Апстрахујући од тога, што сада тек не знамо, које је најбоља (или најлеша) балада Л. Костића, одиста је велика смелост по сижеу једне баладе оцењивати вредност свију балада. И, што је најглавније, не казати, за што балада не ваља, већ само с неке висине довикивати: »каква је балада отуда изишла, то читалац може видети, ако је прочита«. То је свакако најкомотније по критичара, а и по публику најбоље, јер ако се збиља настане да прочита баладу, видеће, да г. Недић није био ни најмање сретан, кад је вредност Лазиних балада сабио у сиже једне баладе, па према томе сижеу (коме није нашао ништа конкретнога да замери), да оцењује вредност свију балада Костићевих.

Сад вели г. Недић (стр. 154): »видли (?!) смо . . . како је певао Л. Костић. Остаје још мало да се задржимо код његове *форме*«. Волели бисмо знати, какова је разлика између *форме* и онога, за чега г. Недић каже: *како* је певао. Зар то није једно исто? Та ваљда се тек под *формом* разумева, *како* је неко певао? Истина, г. Недић вели, да смо форму већ

* О истој је теми певао и де Вињи и Роберт Хамерлинг. За српског би критичара био благодаран посао, да испореди све те три баладе.

могли до сада оценити, да је дакле ова III. глава, где је реч о форми, излишна, ма да је напред непрестано наглашавао, да ће доцније нарочито о форми опширније говорити.

За форму вели (на стр. 154), да је »при свем томе (при чему?) боља . . . по садржина« и (страна 156) да Лаза »стихом врло вешто влада«, но ипак за то на стр. 161 вели, да је Лаза »пуст и у спољашњој форми«. Па у чему се огледа управо та »пустош«?

»Не пази на то, да-ли размер одговара предмету.« Против овога греши онда и »Илијада« и наше народне песме, које су све предмете опеваале једнаким размером; греши н. пр. и де Вињи, јер он је песму »Le bal« испевао дванаестерцем, а овамо је песму »Madame de Soubise« испевао лаким, кратким, управо балским размером.

Да докаже своју тврдњу, г. Недић навађа »Прељубницу«, чији лаки размер подсећа на трагедију (в. де Вињијеву горе споменућу песму) и »Самсона и Далиду« (?), где замера напуштање старог размера (не гледајући на разлог томе).

О каламбурима, и колико је г. Недић био несретан у цитатима из њих, већ смо говорили, за то ћемо прећи на стих. Г. Недић замера Лази, што је рекао »стр'ота«; и ако мало ниже вели, да »песници уживају многе слободе и повластице«, па би то могао применити и на »стр'оту«, ипак је Лаза за то »пуст«, а пуст је за то, што је Лаза, а не н. пр. Бранко, о коме г. Недић вели: »када н. пр. Бранко пева: »дође доба да идем у гроба«, онда то њему личи; и ми му то не само радо праштамо, но волимо тако него да је све по граматици и правилу«. На ово не можемо приметити ништа друго, до ли речи г. Недића са стр 142: »када публика (или боље рећи г. Недић) тако великодушно опроста генијалноме песнику оно, што би најљуће осудила у каквог убогог веселника (à la Лаза Костић?), који би што слично испевао, онда он може пустити маха својим каприсима« — и штета, што Бранко није још више *грешно*, да задовољи чувство уживања у г. Љубе Недића, када се оно не може да загреје *правилношћу* поезије Лазе Костића.

За језик вели, да Лаза кује много нових речи, једно што »пати од логоманије«, а друго због своје надри-генијалности. На ово не знамо шта да одговоримо, јер нам је реч лого-

манија непозната. (Госп. Недић, који замера Лази Костићу, што кује српске речи, ево кује стране речи!) Мора да је г. Недић хтео рећи, да Лаза много говори; ако је то, онда се то не зове логоманија, већ лаломанија. Но не верујемо, да је то могао хтети, јер би то била неистина, коју би било излишно обарати.*)

Јесте, Лаза Костић је сковао много речи, али их је сретно сковао, и баш се у томе и разликује од Симе Милутиновића. Обојица су генијални писци, само док Сима кује речи, које су противу духа језика народног, Лазине су у томе духу сковане, ма да г. Недић то одриче. Речи »повлад«, »брадоглад«, »косотрес« и т. д., које је г. Недић бирао, да докаже своје тврђење, одиста су сковане *per analogiam* сличних народних речи. Те речи, истина, нису ушле у народ, али се опет за то не да спорити, да су сковане у духу народног језика.

Г. Недић навађа ове стихове Лазине:

„Већ из грудног испотаја,
из увојна косотреса,
из осмејка ббног теза —“

па вели, да тих речи ни половине нема у Вукову речнику. То, истина, не стоји, јер прво само четир речи нема у Вукову речнику, а друго, то још не значи, да нису сковане у духу народном. Али ће и г. Недић допустити, да су и ти стихови разумљивији, него н. пр. Илићеви стихови, које је навео на 190 и 191 стр. и у којима има речи, којих нема ни у Поповићеву турско-српскоме речнику!

Пошто г. Недић није говорио о једној веома важној страни Лазине лирике, о *лирском елементу у драмској поезији његовој*,***) то је морао прећи, да ресумује своју студију, како је у Лазе све — пусто; но да ће се Лазино име при свем том (*schon wiederum einmal!*) још дуго спомињати.

Ја сам се, истина, радовао, да ће »српски род« после ове критике г. Недића добити са свим друкчије мишљење о Лазиној поезији, а ево сам критичар у то сумња.

*) Приказивач књиге г. Недића у „Viencu“ меће г. Недићу у уста и оно, што овај није рекао за Лазину лирику. Сад или је та потпунија критика штампана само у ових двадесет егземплара на нарочитој (?) хартији, који се дају нумерисани (што, буди речено, раде само владоци са својим делима), па је и приказивач у „Viencu“ приказао књигу по том егземплару — или је г. приказивач просто написао нешто, што нема ни у ових двадесет егземплара, дакле неистину. *Tertium non datur!*

**) Што је код Јакшића (на 24 стр.) истакао.

Но нека се и г. Недић теши, и његово ће се име дуго спомињати, јер када год професори српске омладине буду помињали ону врсту критике, коју је г. Недић описао на 12, где спомиње критику »по приватноме карактеру и по политичкоме раду и убеђењима« и 7 страни (коју смо већ спомињали) ове књиге, они ће увек показивати на критику г. Недића, као на класичан пример те врсте »критике«.

»На овај начин критиковања — приметио је један критичар — могло би се доказати, да ни Гете ни Шекспир нису били песници«, но тај

(Свршиће се)

К О В Ч Е Ж И Њ А

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

† Прослава о четиристогодишњици прве штампарије на југу словенском изавала је неколико само радња. Оно, што је у нашој литератури изишло, приказали смо нашим читаоцима раније; сада им јављамо, да је у Казану том приликом изишла брошурица некога Царевскога „По поводу славјанскога празниства во Черногорији (400-лѣтне прав. елав. Кирилл. кнгопечатанія)“. Стаје 30 копчака. Сем тога, излази кроз који дан о Октобру 1493 радња проф. Јагића у „Споменику бечке академије“. О том најзнатијем раду приликом прославе биће више речи, када изиде.

† Из „Просветнога Гласника“ (св. 10 за прошлу годину) штампана је посебице и расправица М. Вукићевића „Школе и школовање за време првог устаика (1804—1813)“.

— Београдски листови јављају, да је 27 дец. пр. год. умро у Тиролској проф. В. Карић, писац „Србије“.

□ „Из књига“, тако се зове једна књижица од тридесет страница, у којој је Драгутин П. Лапчевић) „читајући ваљана дела ориџинална и преведена, одушевљавајући се озбиљним мислима изнетим у њима, скупио и забележио поједине ставове уносећи их у једру свештицу сашивене артије“ — из које је изашла ова књижица. Поред ове збирке изађе почетком осамдесетих година још једна слична овој, коју је сакупио С(ветозар) П. Јаношевић). Овзвке су књижице ретке у нас, док их странци броје на стотине. Читавим једрих мисли равних писаца, можда ће српских читаца биће подстакнут да озбиљније размишља о многим научним, књижевним и друштвеним питањима, а тиме ће се заинтересовати и за дела истих писаца.

□ У Софији је почео излазити крајем прошле године „Български иреглѣд“, лист за науку, књижевност и друштвени живот. Издаје га друштво „Общи труд“ На њему раде све млађе снаге, међу којима налазимо на Мишцеса, младог економисту и професора њихова вишег училишта, који је сарадник неколиких француских и немачких економских листова.

— Byzantinische Zeitschrift међу Bibliographische Notizen und kleinere Mittheilungen доноси из пера славнога

би доказ био само привидан. Међу тим би факат био само то, да би се критичар показао у свој наготи својих личних антипатија, свога политичког фанатизма, провинцијалног антагонизма и »зависти незнатнијег писца«, коју и г. Недић спомиње на 12 стр. своје књиге. —

И тако нам ни после ове критике не остаје друго, до-ли да се заједно с г. Недићем теши-мо, да ће једном ваљда и »српски лиричари наћи спремне и достојне (а ми ћемо додати и: објективне) критичаре« (стр. 19).

Бранислав Станојевић

Крумбахера приказ радова Тодора Стефановића Виловскога. Приказани су ту: Ursprung und Einwanderung der Serben und Bulgaren und die ersten Anfänge ihres staatlichen und socialen Lebens, даље: Constantinopel, die Modestadt des Mittelalters, па: Eine Byzantinerin auf dem deutschen Königsthronе и најпосле: Женски карактери у Старој Византији, које је из „Стражилова“ прошле године прештампано у засебну књижицу Крумбахер се веома ласкаво изражава о радовима Т Ст. Виловскога и вели овако: Писац је себи узео за задатак да већу публику упозна са византиском прошлшћу и са прошлшћу српском и бугарском, која је с оном тесно скопчана, те у ту сврху говори о тим питањима на веома посећеним предавањима у бечком званственом клубу и по дневним листовима. Горе наведене публикације, којих се садржај може видети из натписа, дају сјајну сведобу о његову дару и о томе, да ту литературу скроз познаје. Не можемо довољно нагласити, колико наше студије требају таквих бораца и посредника у ширим круговима и како смо им захвални на њихову раду.

— У Москви је недавно у 84 години свога века умрла Каролина Јавихова, најстарија руска књижевница. Превела је много Шилерових дела на руски а Толстојевих на немачки.

× Поводом Јокајијева јубилеја донела је најновија свеска „Life“-а (vol. XVI. No 728) две песме у славу Јокајији, кога „Life“ држи за највећег мађарског писца. Прву је песму певала гђца Швајцерова, а другу под натписом „Hail Hungaria!“ (Здраво, Угарска!) гђца Елодија Л. Мијатовићка. Из песме се те јасно види, како гђца Мијатовићка познаје Угарску и симпатише с њом, и како уважава Јокајију. Песма је исевана с ретком лакоћом, истинитим осећајем и правим песничким полетом. — У истој је свесци и превод Јокајијева „Месечара“ (The Moonlight Sonnambulist).

† „Vienac“ јавља, да је познати писац P. Pisani прошле године штампао две своје радње „La Dalmatie de 1797—1825“ и „Num Ragusini ab omni iure veneto a saec. X usque ad saec. XIV immunes fuerint“. Обе су изишле у Паризу, а последња има 79 страна. Како би било, да се и о овима радњама проговори што у нас?

† У издању земунске књижаре Карамата излази Миљевића прича „*Janiko Kamuh*“.

† У Даничићеву Рјечнику реч *бре* узима се, као да је турскога порекла. Г. Мајер огледао је најп е, да грчке облике *μροέ, βροέ, ποροέ*, румунско *бре*, албанско *могё, шге*, турско *бре*, као и српско и бугарско *бре* и море, изведе из грчког облика *ε β ρ ε*; али је сада од тога одустао. У најновијој свесци *Byzantinische Zeitschrift* (првој треће књиге) у чланку *Etymologisches* тумачи, да је романскога порекла; у венецијанском говору наишао је на *vara* (види) и *vare*. Овом биемо се и ми канда могли приклонити; јер први примери, у којима налазимо употребљену речцу *бре*, јесу из дубровачко-далматинских песника, као Х. Луцића, М. Држића, Мрнавића и других.

— Vienas јавља, да је изашла XXV књига *Monument-a*, што их издаје југословенска академија у Загребу; у овој књизи је дубровачка хроника Ј. Растића; ова хроника је врло важна, код нас је по рукописним белешкама употребљавао Љуб. Јовановић у својим расправама о Косачи. За науку је свакако добра, што је у целини штампану добијемо. У овој књизи је и хроника И. Гундулића. Редакција је Н. Нодила.

— И талијанска краљица отишла међу књижевнике. Тоскански неки лист навештава читав низ новелистичких прилога из краљичина пера.

— Од познате енглеске књижевнице *Ујде* изаћи ће за кратко време нов роман, посвећен успомени покојнога Гија де Монасана. Натпис ће му бити „Two Offenders“.

† У Гетингену је штампан други део Фикова „*Vergleichendes Wörterbuch der indogermanischen Sprachen*“, у којем је „*Wortschatz der keltischen Spracheinheit*“, од Whitley Stokes и Adalbert Bezenberger. Први део изишао је 1891 године. Ово је четврто издање тога Фикова речника, који служаше (разуме се у старијем издању) и пок. Даничићу приликом његова рада „*Корени српскога или срп. језика*“.

— У првој свесци за јануар ове год. мађарског часописа „*Századok*“, органа мађарског историског друштва, изишао је први чланак из низа чланака, што ће излазити, под натписом „Југословенске историске студије“ од Антала Пора. У овом чланку расправља писац ова питања: Бан Стеван Стјеничак (de Stenischnach), 2. Преци Благаја, 3. Одношаји Орсини-Благаја спрам Анжујића. Сва три питања интересују нарочито Хрвате, а последње и нас Србе, у колико говори и о породичним везама Стевана Уроша Драгутина са последњим Арпадовићима, Павлом Шубићем и Стеваном Котроманићем.

□ У неколико прилика било је говора о француском правнику Даресту, који је познат нашем свету са својих радова на словенском праву. Претпришле год., уз сарадњу свога синонца, штампао је прву књигу дела: *Les constitutions modernes. Recueil des constitutions en vigueur dans les divers états d'Europe et d'Amérique et du monde civilisé*. Пр. године изађе и друга књига трошком париског књижара Challamel-a. Један философ-правник, као што је Дарест, по-

знат у целоме образованом свету, могао је да дође до тачних обавештења о уставима појединих држава те за то ово дело приказује веран табло данашњег државног права.

† У познатим „*Münchener Allgem. Zeitung*“, а у додатку, бр. 193 штампан је опет неки чланак „*Aus Bosnien und der Hercegowina*“. Наши политички листови, који су и најпованији, ни главе не осврћу на ове чланке, који у себи кад и када имају и *lepis* интересности.

† *Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* имају у првом броју од прошле године чланак „*Ursprung und Bedeutung der histor. Bezeichnungen župa und župan*“. Писац је овом неки А. Р. Ritter v. Schlechtaw-Wssehrd.

† У скоро излази у *Sitzungsberichte* бечке академије од Густ. Мајера *Die slavischen, albanischen und rumänischen Lehnworte im Neugriechischen*. Ово је наставак онога, што је Миклошић започео. Овај је изнео на 129 речи словенских у грчком, од којих су многе остале као несловенске; а Мајер је набројао једно 278. Вредно би било о тој књизи проговорити, када изиде.

□ У једном од ланских бројева нашега листа забележисмо, да је изашла прва књига дела *L' Europe politique en 1992 et 1893*. Кроз који дан излази из штампе и II књига овога дела, у којој ће бити говора о Србији и Црној Гори. Ово је дело једна врста практичног мануела за спољну политику, у коме су по истоме плану и методи изложени најтачнији подаци о влади, штампи и парламенту у свима европским државама.

□ 21 новембра прошле године умро је у Штрасбургу један српски пријатељ Constant Bodenheimer, родом Швајцарац, који је дуго време био на управи у бернскоме кантону, ну променом прилика дође у Штрасбург, где је био пуних тринаест година главни уредник *Le Journal d'Alsace*-a. Бавио се нарочито социјалним и економским питањима, а написао је и две економске студије о Србији у *La Bibliothèque Universelle*. О једној је већ било речи у нашем листу. Српски државници нека не сметну с ума његове речи, у којима је хтео да говори о благостању народа: „*La Serbie n'est pas pauvre aujourd'hui; elle pourra être riche un jour!*“ Српско му хвала, што је и он, сигурно, доста припомогао, да многа и многа погрешна мишљења о српскоме народу у странаца нестану... хвала му!

ВЕЛЕШКЕ О УМЕТНОСТИ

— Шаљиву игру у једном чину с натписом „Срећа и људи“, о којој у прошлом броју рекосмо да је приказана први пут у београдском краљ. поворишту, написао је познати приповедач Илија И. Вукићевић, а ово му је први рад на драмском пољу.

— На римску нову годину прешла је Сметанина „Продана невеста“ и преко Келанске поворице и имала је леп успех.

САДРЖАЈ: Песништво: Пред вечити мрак. Бесна сиротиња. Вечити муж. — Књижевност: Најновији критичар наше новије лирике. — Ковчежић: Књижевне белешке. Белешке о уметности.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цен. му је 5 фр. а. вр. на целу годину, 2 фр. 50 новч. за по године, 1 фр. 25 новч. на четврт године. — За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижарници Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижарница В. Валожина у Београду.